

Elekes Ferenc

*Éden
Bádenben*

Kisregény

2010

Elekes Ferenc

Éden Bádenben

Kisregény

2010

TARTALOM

Miroszláv
Kényes dallam
Térkép a fűvön
Adolf
Nem valódi
Beszél itt valaki angolul?
Pilseni sör
Vasárnap nem járnak
Afrodité
Moly és rozsda
Megíratlan levelek
Kellő komolyság
Helyi véletlen
A kitüntetés
Minden időben
A fekete notesz
Kedves Polixénia
Haramiák
Legyen világosság
Éden Bádenben

*

Donkihótok a lágerben (Cseke Gábor)

1. Miroszláv

Egy napon azt kérdeztem Miroszlávtól, mégis, mi a te igazi neved, Miroszláv? Úgy vettem észre, téged itt többféle néven szólítanak. Miroszláv erre azt felelte, ha már Miroszlávnak szólítottam, akkor számomra legyen az ő neve Miroszláv. Neki teljesen mindegy. Ha pedig más hangzású néven szeretném őt megszólítani, akkor válasszak neki más hangzású nevet. Van időnk rá, úgy sincs semmi dolgunk, míg itt vagyunk, a menekültek táborában.

Miroszláv minden zsebéből kivett egy útlevelet, azokat sorra a térdére rakta és azt mondta, válasszak, melyik név tetszik nekem jobban.

Miroszlávnak négy zsebe volt, tehát útlevele is négy. Egyenként kinyitotta az okmányait és mindenikhez rövid magyarázatot fűzött.

– Ez az olasz passzusom. Ebben olasz vagyok. Jó olasznak lenni. Az olasz embernek melegebb a vére, mint egy svédnek, a természete trehányabb, mint egy dának, de családjához jobban ragaszkodik, mint bármely más nemzet fia. Lehet, hogy ez lenne az én igazi passzusom, mert állítólag ott dobott el anyám, olasz földön. De énnekem nincs családom, nem is volt soha, csak a meleg vérem van, s a trehány természetem.

– Tessék, itt a magyar passzusom. Ebben magyar vagyok. Jó magyarnak lenni. Ha nincs barátja az embernek, legalább könnyen talál magának ellenséget. Jártam magyar földön, ott minden zöldre van festve. És mindenki költő. A mozonyvezető, a miniszter is. Lehet, hogy ez lenne az én igazi passzusom, mert mindenik közül ezért fizettem legtöbbet. A tiltott határátlépést ebben az országban büntetik legsúlyosabban. Ha rádkiált a határőr, hogy állj, vagy lövök, akkor meg kell állni. Mert ha nem állsz meg, csakugyan lő. Ott nincs olyan, hogy csak kiáltja, de nem lő.

– Ez a jugoszláv passzusom. Ebben jugoszláv vagyok. Jó jugoszlávnak lenni. Nem tudom, miért jó, talán azért, mert ott a népek szlávabbak a szlávoknál. Ha valahol kérdik, mi vagy, csak azt mondod jugó és minden világos. Több kérdést nem tesznek föl.

– Végül itt a csehszlovák passzusom. Jó csehszlováknak lenni. Akár csehnek, akár szlováknak. A csehszlovák ember fél lábbal nyugaton áll, fél lábbal keleten. Éltem ebben az országban. Félúton mindég. Itt soha, semmi nincs elintézve. Az élet tele van izgalommal. Melyik nevem tetszik neked legjobban? Az olasz, a magyar, a jugoszláv, vagy a csehszlovák? Lehet választani. Amelyik neked

jobban tetszik, legyen az az igazi nevem. Legalább addig, ameddig itt vagyunk, ebben a táborban.

Mondom Miroszlávnak, tudod mire jutottam ezzel a sok névvel, Miroszláv? Legyen a te neved Miroszláv. Legalább addig, ameddig itt vagyunk, ebben a táborban.

2. Kényes dallam

Mielőtt elszántam volna magam, hogy visszakérjem az útlevelem, azon az éjjelen jobbnak láttam, ha előbb megkérdezem Miroszlávtól, az én helyemben ő melyik utat választaná. El, vagy haza? Miroszláv azt felelte, attól függ, mit hagytam ott, ahonnan eljöttem. Ez a kérdés kulcsa.

Másnap jelentkeztem annál az ajtónál, ahol az útlevelet vissza lehet kérni. Kopogtam, nem nyitottak ajtót. De kinyílt egy közeli, bedeszkázott ablak, s azon kinézett egy jókedvű, borotvált arcú férfi. Azt kérdi, mit óhajtok. Mondom, az útleveletem szeretném visszakapni, meggondoltam magam, mennék haza. Egy pillanat, mondta, s becsukta a bedeszkázott ablakot. Vártam. A bedeszkázott ablak mögött a vidám, borotvált arcú férfi halkán füttyörészett valami, számomra ismert dallamot. Kényes kis dallam, mondtam magamban, nincs benne semmi, esetleg annyi, hogy az élet úgyis tovaszáll... Úgy általában, tehát az enyém is. Azt füttyöli el most, az életemet, míg megtalálja az útlevelem. Bár ne találná meg. Legalább holnapig. Hátha meggondolom még magam holnapig. És nem megyek a te tanácsod után, Miroszláv.

De megtalálta. Meg. Megtalálta a bölcs bitang. Mert bölcs volt ez a vidám, borotvált arcú ember: elnézett hosszan, azt mondta, *menni haza, Téka Teleki, Kulturpalast, Bolyai*. Ragyogó ötlet, hercig gondolat, gratulálok. Itt az útlevele. Jó utat, vigyázzon magára! És becsukta az ablakot. Még álltam ott egy keveset, azon tűnődve, milyen egyszerű az élet: kinyitnak, vagy becsuknak előttünk valahol egy ablakot.

– Mit hagytam ott? Azt mondtad, ez a kérdés kulcsa. És én válaszoltam neked, Miroszláv. Csupán az otthonom hagytam ott, Miroszláv. A családomat, s a szüleimet. Egy szép falut hagytam ott és egy szép várost. A szép faluban kicsiny, szeszélyes hangulatú patakot hagytam, fűzfákat, rigókat és sármányokat. A szép városban festett földelű házakat, csöpögő vízcsapot. Egy-két barátot is talán, vagyis csapot-papot.

Erre te azt felelted, szép a világ, s jó nagy is, de te azt keresnéd, benne hol lehetne otthonod. Ezt felelted, világos beszéd volt ez, Miroszláv.

Most itthon vagyok, Miroszláv! A kérdés kulcsa rég elveszett, Miroszláv. Bölcs bitang vagy te is! Hol csavarogsz ilyenkor, Miroszláv? És tulajdonképpen ki vagy te, hogy kikértem a tanácsodat?

3. Térkép a fűvön

Ültünk a hatalmas fák alatt, a levélhullásos őszi délutánban. Nyolcan, vagy tízen. Előttünk, az elvékonyodott pázsitfűvön nagy térkép volt kiterítve. Az egész világ. Mindenki rámutatott arra a földrészre, országra, városra, ahová innen eljutni akart. Volt, aki három vagy négy országot is megjelölt, találgatta, melyik lenne jobb. Tekintetbe véve az időjárást, az ottani népek állítólagos természetét, de főleg azt, hol lehetne könnyebben megélni. Volt, aki nem törődött az időjárással, az idegen népek állítólagos természetével, sem a megélhetési lehetőségekkel. Csak azzal, hogy hol fogadják be. És mennyit kell várni a befogadásra.

A fiatalabbak finnyások voltak, távoli országokra mutattak, főleg Amerikát jelölték meg, vagy Ausztráliát. És vitáztak szenvedélyesen, hol a legjobb.

Mirosláv reá sem nézett a térképre. Egy tőlünk nem messze elhaladó őrnek nagyot köszönt és megkérdezte:

– Uram, hogy van, miképpen szolgál a kedves egészsége?

Az őt azt válaszolta elmenőben, köszöni, jól van.

– És a család? – érdeklődött tovább Mirosláv.

– A család is jól van – felelte az őt, pedig már messzire eltávolodott.

– Az a fontos, hogy jól legyen az egész család – mondta eléggé hangosan Mirosláv.

A kis csoportból egy fiatalabb azt kérdezte Miroslávtól, mi baja van azzal az őrral, mit törődik véle, miért nem hagyja, hogy menjen a maga útján. Ő csak egy őt, tőle nem függ semmi. Ma itt van, holnap nincs itt. Ilyen az őtök élete. Mirosláv jól megnézte magának ezt a fiatalot és azt válaszolta, az őt élete is élet. Mindenkivel törődni kell. Azzal is, akitől semmi nem függ. Csönd lett.

Már a térképet kezdték összehajtogatni, amikor Mirosláv felé fordulva azt a megjegyzést tettem, furcsa ember vagy te, Mirosláv... Miért lennék én furcsa ember, kérdezte Mirosláv. Mondom, azért vagy te furcsa ember, mert ebbe a táborba a menekültek többsége szökve jött, tiltott határokon át, útlevele sincs, neked pedig négy is van. És furcsa vagy azért is, mert a kiterített térképre reá sem néztél, nem mondtad, hová szeretnél innen eljutni. És azt is furcsának tekintem, hogy ilyen nagy buzgalommal érdeklődsz egy idegen tábori őt családjá iránt.

Mirosláv ujjaival dobolni kezdett a saját térdén, úgy, mint aki zongorázik, és azt mondta, hát akkor az ő furcsaságait vegyük sorra.

A négy útlevele közül egy sem ér semmit. Mindenik elfuserált hamisítvány. Nem ő hamisította, hanem a jóakarói.

A térkép. Őt nem érdekli semmiféle térkép, mert már néhányszor bejárta a világot a hamis olasz útlevelével. Ebből a táborból pedig nem akar elmenni sehová, jól érzi itt magát, és addig marad, ameddig innen erőszakkal el nem kergetik.

Az idegen tábori őrről csak annyi a mondanivalója, hogy nincs kizárva, egyszer ők ketten barátok lesznek. Ha minden jól megy – nyomta meg utolsó mondatát Mirosláv. De hogy a kissé feszült beszélgetést ne ilyen hirtelen fejezzük be, azt mondtam, mindenre tisztességesen válaszoltál, Mirosláv. Ráadásul még hihetők is a szavaid.

Azért mégis azt mondom, furcsa ember vagy te, Mirosláv.

4. Adolf

Estefelé valamiért átrendezték a hálósobákat. Miroszláv szerint a vezetőséget az a szempont vezérelte, hogy egy szobában ne csak egészen fiatalok legyenek, hanem idősebbek is. A mi hálónkba három Erdélyből való fiatal került. Miroszláv és én voltunk az idősebbek. Lefekvés előtt Miroszláv egy kis előadást tartott a fiataloknak arról, miképpen vigyázzanak a pénzükre, ha van pénzüik. És az irataikra, mert azok most már kezdtek szaporodni. Hordják a pénzüket mindig magukkal, mélyen zsebre rakva, éjjelre pedig tegyék a párnájuk alá. Az egyik beszédesebb fiú azt mondta Miroszlávnak, olyant csak az utálatos, bizalmatlan vénasszonyok csinálnak egy családban, hogy éjjelre párnájuk alá teszik a pénzüket. Ő nem fél attól, hogy valaki éjjel elveszi a másik pénzét ebben a szobában. Mert mi itt egy család vagyunk, egy a sorsa mind az ötünknek, ő nem teszi azt a kevés vagyonát a párnája alá. Ha valamelyik mégis elcsenné a kicsi pénzét, akkor csak vigye, jól megveri miatta őt a Fönnvaló.

- Hogy hívnak téged, öcsém? – kérdezte ettől a legénykétől Miroszláv.
- Az én nevem Adolf – válaszolta a legényke. – Adolf.
- Szóval Adolf a te neved – mondta Miroszláv fontoskodva.
- Az – mondta Adolf. – Az a nevem.
- Tudod mit mondok neked, Adolf? Szerencsétlen neved van neked, Adolf.
- Miért mondog, talán az ember neve hordozza a szerencséjét?
- Az is hordozza – válaszolta Miroszláv.

És megszólalt valaki Adolf barátai közül:

- Hogy neked milyen egy tapló fejed van, Adolf! Hát nem beszéltük meg többször is ezt a témát, még mielőtt elszöktünk volna hazulról? Hát még mindig nem jegyezted meg eléggé, hogy Hitlernek is Adolf volt a neve? Hát nem tisztáztuk végérvényesen, hogy ezt a nevet a világon sehol nem kedvelik? Pedig le is leszögeztük. Hányszor szögezzük még le, Adolf?
- Nem felejtettem el, hogy ezt már leszögeztük – mondta Adolf. – De azt sem felejttem el, amit anyám mondott a régi időkről. Azt mondta, hogy ő kényszer munkára ítélt zsidókat mentett meg a pusztulástól. És anyám még azt is mondta, ne törődjek a nevemmel, amit cselekszem, azzal törődjek egész életemben. Nem tehetek arról, hogy erre a névre kereszteltek. Adolf vagyok immár, kinek mi köze van hozzá?

Miroszláv ekkor megszólalt: nekem. Nekem van közöm. Több közöm van, mint annak a tábori őrnek a családjához, akinek az imént köszöntem. Ezt az Adolf-ügyet így nem hagyjuk. Holnap hajnalban indulunk Bécsbe. Aki velünk akar jönni, jöhet. Nagy házba viszlek téged, Adolf. A zsidók központjába.

– És azt akarod, hogy ott, abban a nagy házban engem újra megkereszteljenek? Hogy zsidó nevet adjanak nekem, mert az Adolf nem jó név? – kérdezte Adolf.

– Olyan nincs, hogy téged valaki újra megkereszteljen – mondta Miroszláv. – De olyan van, hogy abban a központban, aki akarja, elmondhatja, segített-e üldözött embereken valaki az ő családjából. Te szépen elmondod, amit anyádtól hallottál. Ezt a történetet ott följegyzik és csatolják a nevedhez, Adolfhoz. Hogy bármikor megnézhessék, ha úgy adódik, miféle emberek vannak a te családjában. Ez egy olyan pont, ami elkísér a világban a te útjaidon.

– Te ezt így gondolod, Miroszláv? – kérdezte Adolf.

– Én ezt így gondolom – felelte határozottan Miroszláv.

5. Nem valódi

Kis tér van a nagy ház előtt. A kis téren sok galamb. Üde öltözetű, kialvatlan szemű öregek dobálnak magvakat a galamboknak. Ahogy az egy igazi városhoz illik.

Adolf megigazítja ingének gallérját, hogy rendesebb kinézete legyen, ha a bizottság elé kerül a zsidók központjában. Látni rajta, nyugtalan. Miroszláv azt mondja, gyere utánam. És mennek ketten a bizottság elé. A nagy házba. Megyek én is. Egy idős, hajlott hátú, szemüveges férfi a bizottság. Azt kérdi Miroszláv-tól, miben segíthetne. Miroszláv Adolfra mutat és előadja jövetelünk célját:

– Ez a fiatalember menekült, akárcsak mi. Itt vagyunk a táborban. De neki Adolf a neve, és ezzel a névvel nehezen boldogul, ha valamelyik ország őt befogadja. Ezen a néven kellene valamit fényesíteni. Én javasoltam, hogy eljöjjünk ide és adjuk elő, hogy Adolf édesanyja üldözött zsidókat mentett meg az éhenhalástól annak idején. Azt reméljük, ha ezt az emberséges tettet Adolf nevéhez csatolnák, bármelyik ország könnyebben befogadná a barátunkat...

– Rendben van – mondja az egyszemélyes bizottság. – És kit mentett meg az édesanyja, név szerint? És hol? És mikor? Ezeket írja le erre a papírra.

Adolf hallgat és töri a fejét, mit írjon. Miroszláv segít a helyzeten:

– Nem tudhatja, rég volt, de biztosan így történt, ezt szíveskedjék elhinni.

– Elhiszem – mondja a szemüveges férfi. – Adolf, ön írja meg az édesanyjának, hogy derék asszony. Mást nem tehetek. Sok szerencsét kívánok ott, ahová befogadják. Kérem a következőt...

Kint, a nagy ház előtt megpillantjuk a kutyás fiatalembert. Velünk lakott, mielőtt átrendezték volna a hálósobánkat. Nem telt el úgy nap, hogy ne hozta volna szóba a zsidóságát. Kutyákat idomított Pesten. Fölsorolta, milyen fajta kutyákat és milyen módszerekkel idomított. Megrendelésre. És hogy azt szeretné folytatni az új hazájában is, ahová befogadják. A táborban tudta meg, állítólag hamarabb intézik a kivándorlási papírjait, ha zsidó mivoltát igazolni tudja. Azért jött most ide, hogy ezt bejelentse.

Miroszláv annyit mondott a kutyás fiatalembernek, menjen, jelentse be, mi őt itt megvárjuk.

Egy órányi időt váraкоztunk a kutyás fiúra. És jött szomorúan, teljesen lelombozódva.

– Képzeljétek el, milyen kérdéseket tett föl nekem ez a szigorú ember! Hogy melyik zsinagógába szoktam járni? Mondom, a Dob utcaiba. Jól van, mondta. Akkor mondjam meg, hol van abban a Dob utcai zsinagógában a Frigyszekrény? És milyen anyagból van előtte a függöny? És milyen jelképek vannak a kárpi-ton? És hol ég az örökmécses? És mi van a zsinagóga kertjében? Én csakugyan jártam ott, de nem jegyeztem meg ezeket a részleteket. És tudjátok, mit mondott nekem a végén ez a szigorú ember? Azt mondta, nem vagyok valódi. Finomabban mondta, de ez volt az értelme. Márpedig én valódi vagyok. Mint maga, Jézus.

Miroszláv csöppet sem csodálkozott a történteken. Azt mondta, Jézusnak sem volt könnyű zsidónak lenni.

6. Beszél itt valaki angolul?

Egy unalmas vasárnap este ausztrál filmet vetítettek az előcsarnokban. Már az első jeleneteknél megjegyezte Miroszláv, ezek az ausztrálok nem tudnak jó filmet csinálni. Jobban tennők, ha a film helyett elmennénk sétálni. Mondtam, jó, akkor menjünk sétálni.

Egyszer azt kérdi Miroszláv, választottam-e már magamnak országot. Mondom, nem választottam.

– Ez az Ausztrália jó ország. Kár, hogy ezek az ausztrálok nem tudnak jó filmeket csinálni. Miért nem választod Ausztráliát új hazádnak? – kérdezte Miroszláv.
– Csinálnál nekik jó filmeket. Legalább egyet. Hogy legyen nekik is egy jó filmjük.

– Nem vagyok én filmrendező, Miroszláv. De Ausztrália csakugyan jó országnak tűnik, Miroszláv...

– Holnap hajnalban indulunk Bécsbe – mondta határozottan Miroszláv. – Egyenesen az ausztrál nagykövetségre. A többit majd ott meglátjuk.

Bécs felé menet a legújabb autójáról beszélgettünk. Egy régi, lerobbant Fiatról. Ez a harmadik autója, mióta itt van, a táborban.

– Miért költöd a pénzed ilyen régi autókra, Miroszláv?

– Dehogy költöm! Ezt például egy csomag cigarettáért vettem attól a pozsonyi sráctól, akinek az amerikai nagybácsija kezességet vállalt érte, s egy héttel ezelőtt el is ment Amerikába. Láthattad, sokan jönnek autóval, aztán ha megkapják az utazási papírjaikat, ők mennek, az autó marad. Annak, akinek szüksége van rá. Énnekem nincs szükségem három autóra, de majd elajándékozom őket, ha úgy adódik. Nincs nagyobb öröm annál, mint amikor valaki egy autóra vágyik, s én azt mondhatom neki, nesze, adok neked egy autót! Csak úgy. Én is úgy kaptam. Nincs ennél nagyobb öröm – s a vállamra csapott Miroszláv.

Épp akartam mondani, furcsa ember vagy te, Miroszláv! De nem mondtam, mert ő megelőzött.

– Ez az ausztrál nagykövetség – mutatott egy épületre Miroszláv.

Portás, köszönés, okmányok, erre tessék...

Hatalmas szobába értünk, ahol az íróasztalok mellett ifjú hölgyek ültek, halk zene volt a levegőben, bennem pedig valami érthetetlen idegesség és szégyenkezés. Miroszláv néhányat lépett előre és azt kérdezte az ifjú hölgyektől:

– Beszél itt valaki angolul?

A hozzánk közelebbi hölgy levette a vékonykeretes szemüvegét és azt válaszolta, kérem, itt mindenki beszél angolul.

– Mi a jövetelük célja?

Mirosláv reám mutatott.

– Ez az úr Ausztráliában szeretne letelepedni.

– Ennek mi nagyon örülünk, mondta a titkárnő és föltette a vékonykeretes szemüvegét. – Sajnos, az ügy nem egyszerű. Követségünk illetékese ráadásul jelenleg szabadságát tölti, nincs akivel érdemben lehetne beszélni. Esetleg egy hónap múlva szívesen látjuk az urat. Mást nem tudok mondani.

– Kár, nagy kár – mondta Mirosláv.

– Egy hónap múlva! Ki tudja, hol lesz ez az úr egy hónap múlva? Lehet, épp Hollywoodban! Ha ez így megy, ebben az életben nem is lesz Ausztráliának soha egy jó filmje.

Tisztességesen elköszöntünk és mintha mindent elintéztünk volna, beültünk az ócska Fiatba.

7. Pilseni sör

– Jól ráijesztettél a követségi titkárnőre, Miroszláv – mondtam gúnyos hangszúllyal, hazafelé menet. Most rághatja szegény a rózsaszínű körmeit, hogy elszalasztotta a hollywoodi filmrendezőt és nem lesz Ausztráliának jó filmje ebben az életben...

– Hagyd, hogy rágja, mi most szépen elmegyünk sörözni – felelte Miroszláv.

A mi sörözéseink abból álltak, hogy végigjártuk a közeli erdő szélét, a műút martját, s benéztünk a bokrok alá. Ilyen helyeken mindig találtunk eldobott sörösüvegeket, azokat összeszedtük, s bevittük a szomszédos kocsmába. Nem is kocsma volt ez, hanem valami panzió, útmenti pihenőhely, bár, ilyesmi.

Adolfék kitapasztalták, hogy hat üres sörösüvegért ott ingyen adnak két sört. Mi is összeszedtünk hat eldobott üveget, s beültünk a kocsmába, sörözni. Jó üzlet volt ez. Egy ideig. Egyszer azt mondja Miroszláv, vigyünk tizenkét üveget, az már négy sör. Vittünk. És azért is két sört kaptunk. Nem értettük a kocsmáros logikáját. És vittünk négy üres üveget. Akkor is két sört kaptunk. Soha nem kérdeztük meg a kocsmárostól, mi ebben a logika, így soha nem is ittunk két sörnél többet. Vittünk néhány útbaeső üveget számolatlanul, s beültünk sörözni.

Egy napon valamivel szomorúbbak lehettünk, mint máskor, én például az otthoniakra gondoltam, úgyhogy nem volt elég a két ingyen sör. Kértem még kettőt. Amikor ki akartam fizetni, a kocsmáros intett, hogy ez is ingyen van, de mi történt velünk, hogy abbahagytuk a szemét összeszedését? Ebben már volt logika. Nem az üres üvegért kaptuk hát cserébe a sörünket, hanem a környéken eldobott szemét eltakarításáért.

Azt mondtam Miroszlávnak, rendben van, a sikertelen bécsi út végére tegyünk pontot, tehát sörözzünk, de üres üveget nem viszünk. A vendégem vagy, Miroszláv! A környékbeli szemét összeszedése nem illik egy hollywoodi filmrendezőhöz, sem pedig hozzád, akinek négy útlevele és három autója van. Hadd rágja a körmeit a mi kocsmárosunk is, ne csak a követségi titkárnő.

Miroszláv erre azt felelte, az én gondolkodásommal nem szabad nekimenni a nagyvilágnak. A menekült ember ne sértődjék meg semmiért és ne legyen büszke semmire. Azért menekült.

Hazaérve átfésültük az erdő szélét, a műút martját és benéztünk a bokrok szoknyája alá. Néhány kólásdobozzal állítottunk be a kocsmároshoz. Foglaljanak helyet, mondta nyájasan és hozott négy üveg pilseni sört.

Mondom Miroszlávnak, most már nekivághatunk a világnak, Miroszláv?

– Most már neki – felelte Miroszláv.

8. Vasárnap nem járnak

Szobánk ablaka egy kopár hegyoldalra nézett. A kopár hegyoldalban naponta láttuk, amint egy helybéli osztrák férfi új kerítést épít, ássa a földet, döngöli a beton-oszlopok tövét. Egyedül. Egyszer Adolf megszólal az ablak mellett:

– Úgy látszik, ez az ember az egész oldalt be akarja keríteni. Lesz dolga elég, nagy a terület...

Mirosláv intett, hogy menjek vele. Mentem utána. Kiértünk a hegyoldalba, Mirosláv megállt az osztrák ember előtt, köszönt és azt mondta, nekünk semmi dolgunk nincs, szívesen segítünk. Az osztrák azt felelte, a fekete munka tiltva van. Mirosláv, mintha a saját kertjében lett volna, leült a földre és fölvelt egy ott heverő faágat. Nagy kört rajzolt a porba azzal a faággal és azt mondta az osztráknak:

– Tegyük fel, ez Bécs központja. Innen utak ágaznak el, terek és házak vannak mindenfelé. Mint a tenyeremet, úgy ismerem ezt a helyet. A Szőcs-brigádban dolgoztam. Egyik nap vízvezetékot raktunk le, másnap aszfaltot öntöttünk. Ács is vagyok és kőműves is. Ez a Szőcs-brigád csinált maguknak fővárost. Hogy legyen ahol járjanak a népek, és víz legyen a házakban. Feketén dolgoztam ebben a brigádban és nem egy eldugott helyen, mint ez a kopár oldal, hanem a központban. Sok mesterséget megtanultam, de főleg azt, hogy az ellenőrök vasárnap nem járnak. Tudom, hogy tiltva van a fekete munka. Ezért nem volt nekem sokszor vasárnapom.

De Bécsnek minden nap vasárnapja van! Tessék megnézni, mi van vasárnapokon a főváros központjában! Vigasság, szépen öltözött emberek és nyugalom. Az én fekete munkám is benne van ebben a nyugalomban. Kinek árt, ha eljövünk vasárnap többen ide és föl húzzuk azt a kerítést? Ausztriának biztosan nem. Mi nem akarunk rosszat ennek az országnak. A menekültek többsége számára ez az ország csupán egy megálló. És ha egy megállóban az eldobott cigarettavéget fölveszi valaki a földről, azzal bűnt követ el? Ön is jól tudhatja, a menekült nem vállalhat munkát, míg nincs erre engedélye. A törvény szerint. De milyen törvény az, mely eltűri, hogy mi itt egész nap csak nézzük egymást és semmit ne dolgozzunk? Ne lopj. Értem. Nem lopunk. De hogy valakin ne segíthessünk, az olyan törvényt betartani bűn! Mi nem vagyunk bűnözők.

Az osztrák csak hallgatta Mirosláv érveit és azt mondta, sajnós, ez a helyzet, ő nem szegi meg a törvényeket.

– Ha nem szegi meg, akkor mi kikerüljük a törvényeket, hogy ne legyen, amit megszeghetnénk – mondta Mirosláv.

– A törvények kikerülése is tiltva van – mondta az osztrák.

– Jó, akkor nem kerüljük ki. Maga jelölje meg az oszlopok helyét és a többit bízza ránk. Vasárnap kész lesz a kerítés. Csak éppen ne járjon erre vasárnap. És jegyezze meg, mi ezt nem pénzért csináljuk, hanem azért, hogy ne szokjunk el egészen a fizikai munkától. Sportból, tetszik tudni, sportból – mondta Mirosláv.

Az oldalon lefelé jövet mondom Miroslávnak, nem lesz bajunk ebből, Mirosláv? Még a végén törvénysértés miatt elküldenek haza. Hogy csak sportoljunk ott, ahonnan jöttünk, ne egy osztrák hegyoldalban.

– Nem. Nem lesz bajunk ebből, mert az a terület nincs bekerítve, bárki végigmehet rajta. Mi úgy megyünk végig, hogy közben fölállítjuk az oszlopokat. Meglátod, a helyük meg lesz jelölve. Az osztrák is ember...

9. Afrodité

Amikor e sorokat írom – a jó Miroszlávra emlékezve –, kiáltást hallok a kapu felől:

– Itthon van-e főúr?

Kaput nyitok, ott áll egy kalapos cigány.

– Nem ismer meg?

– De. Megismerlek, csak egy kicsit megnőtt a pocakod.

– Emlékszik, hol találkoztunk mi évekkal ezelőtt?

– Emlékszem. Bécs mellett, a táborban. A ruhák között, abban a nagy raktárban.

– Úgy van! A ruhák között, abban a nagy raktárban. Járt azóta arrafelé?

– Nem jártam.

– Kár! Most még nagyobb az a raktár.

– Mi járatban vagy?

– Afroditét keresem.

– Nálam nincs semmiféle Afrodité. Csak a macskáimmal vagyok.

– Ó, ne mondjon ilyent, megmondta az az asszony a blokkból, aki éppen a csipkét rázta ki az ablakon, hogy maga tudja, melyik az Afrodité bejárata. A főtér felől magasan ki van írva, hogy szépségسالon, hajfestés, pedikűr, ilyesmi. És valahol itt, hátul kell bemenni.

– Most már tudom. Az az ajtó, ott hátul. De te mit akarsz magadon szépíteni? A bajuszod is fénylik...

– Én, magamon? Az égvilágon semmit! Lépjen egyet kifelé. Ott várnak az asszonyok, a szomszédaim, s a sok leánygyermek. Meg akarják festetni a hajukat. Mégpedig szőkére.

– Azt a szép, hosszú, fekete hajukat szőkére?

– Arra. Most küldték őket haza a nagyhatalmak, hogy ne ott legyünk náluk, hanem itthon. Repülővel küldtek. Még pénzt is adtak, de abból már csak hajfestésre telik. Tudja, milyen a pénz. Csak fogy. Márpedig a hajukat meg kell festetni, mert úgy nem mehetnek vissza, ahogyan eljöttek. Vagyis a fekete hajukkal, mert akkor fölismerik, hogy már voltak ott és azonnal visszaküldik.

– Kik küldik vissza?

– Kik? Hát a nagyhatalmak. De nagyot tévednek a nagyhatalmak, mert ezek a hajukat megfestetik. Szőkére. Ott, ahol ki van írva, hajfestés, pedikűr, na, hogy hívják, Afrodité... Olyasmit is hallottunk már, hogy csinálnak nekünk déenest. Hogy könnyebben felismerjenek. De mi köpünk a nagyhatalmak déenesére. Csináltatunk magunknak más déenest. Amivel be lehet menni a nagyhatalmak országába.

– Annyira szeretitek a nagyhatalmak országát?

– Annyira. Nagyon megszerettük. Tudja, ott tisztaság van, jó utak, jó ételek, sok fény, nem pedig szemét, mint erre felé. Szóval más minden. Na, lássuk, hol is van az az Afrodité... Aztán vigyázzon magára! Még előfordulhat, hogy találkozunk valahol, mint akkor, abban a raktárban, a ruhák között...

... Emlékszel, Miroszláv, mit kerestünk mi abban a raktárban, a ruhák között? Munkaruhát kerestünk, hogy ne koszoljuk össze a rajtunk lévő a betonkerítés fölállításkor, a kitűzött vasárnapon. Te vittél oda minket abba a raktárba. Hogy mi volt ott, Istenem, mi volt ott! Hegyek, Miroszláv, hegyek, ruhákból. Te jól ismerted azt a raktárt, s az ottani rendet is. Hogy ott minden van, csak éppen rend nincs. A földön halomban hevert a sok bőrkabát, szörme, pléd, paplan, farmer, bársony terítő, függöny, táska, lábbeli, tigriscsíkos, gyíkmintás nadrág, hózentráger, tapodtuk a sokféle kreppet, pamutot, miseinget, cipőnkbe akadtak rojtok, bojtok, lepattantak a díszes gombok, pitykék a zöld mellényekről, selymeken léptünk át, tüllökön, béléseken, ez az Adolf nem bírta magával, röhögve próbált föl egy dekoltált menyasszonyi ruhát, vadászkalapot, bőszárú csizmát, filmezni lett volna érdemes az elszabadult tobzódást a szabadság s bőség mámorában, te pedig rászóltál a fiúkra, csak lassan, fiúk, nem azért jöttünk, hogy lábbal tapossuk ami itt van a lábunk előtt halomban, nem azért jöttünk, keressetek magatoknak munkaruhát a kerítéshez, megígértük annak az osztráknak, én ajánlottam föl a segítséget.

Abban a raktárban láttam meg ezt a kalapos cigányt, aki ma, évek múltán bekiáltott a kapun, itthon van-e főúr? Afrodité keresi hajfestés végett. Akkor nem is figyeltem rá, csak köszöntünk, most pedig azt mondja nekem, még előfordulhat, hogy találkozunk valahol, mint rég, abban a raktárban, a ruhák között.

Furcsa az élet és furcsa a világ, ugye, Miroszláv...

10. Moly és rozsda

Unalmas őszi eső cseperészett odakint, hamar sötétedett, elcsöndesült a nagy ház. Úgy tűnt, mintha már mindent megbeszéltünk volna. Az ablakon kinézni sem volt érdemes. Mert mit láthattunk volna odakint? A kopár hegyoldal, s a hosszú kerítést. Ezt is megbeszéltük. Úgy látszik, nem eléggé. Mert villanyoltás után valaki közülünk rendszerint mégis megemlítette a hosszú kerítést. Vagy így, vagy úgy.

- Rég nem járt a hegyoldalban az a félős osztrák...
- Gyáva egy alak...
- Azért legalább egyszer elsétálhatott volna az ablakunkig, tudta, hol lakunk...
- Egy sört megérdemeltünk volna...
- Vagy akármit!
- Nem volt benne az egyezségben...
- Igen, de egy sör mégis magától értetődne...
- Te, ezek smucig népek, ez a szó is tőlük való...
- Ugye, hogy az oszlopok helyét azért kijelölte, hiába beszélt arról, hogy a fekete munka tiltva van...
- Nem megmondta Miroszláv, hogy az osztrák is ember?
- Sportból csináltuk, ez is le volt szögezve...
- Nálunkfelé nem ilyenek a népek...
- Nehogy azt mondd, hogy nálunkfelé különbek a népek...
- Nem azt mondtam, hogy különbek, hanem azt, hogy nem ilyenek...
- Jól kidolgoztuk magunkat...
- Ki. Pedig vasárnap volt .
- Hogy ez a Miroszláv is miket ki nem talál...
- Egész áldott nap döngöltük azt a sok oszlopot...
- És ástuk a gödröket, hogy legyen az az oldal bekerítve...
- Nem csinálta volna meg ő tavaszig sem egyedül...

Mirosláv egyszer azt kérdezte a sötétben morfondírozó társaságtól:

– Ti milyen vallásúak vagytok?

– Hát katolikusok – mondták kórusban.

– Akkor tudnotok kellene, mi van a Máté evangéliumában. Te pedig amikor alamizsnát osztogatsz, ne tudja a te bal kezed, mit cselekszik a te jobb kezed. Ez van benne. A tanulságot levonhatjátok...

– Ez mind igaz, Mirosláv – mondta az egyik –, de mi nem alamizsnát osztogattunk. Mi megdolgoztunk azért, hogy annak az embernek kerítése legyen. Mit gondolsz, kinek van több vagyona, neki-e, vagy nekünk? Mert nekünk semmink sincs. Láttad a raktárban azt a rengeteg ruhát. Azt mind ők dobták le magukról, mert annyi van nekik, hogy nincs már ahová tegyék. És hiába emlegeted Máté evangéliumát, nézd meg a Prédikátor könyvét is. Abban az van, hogy ne gyűjtsetek magatoknak kincseket a földön, ahol a moly és a rozsdá megemészti. Ezek pedig annyi kincset összegyűjtöttek már, azt sem tudják, mennyi mindenük van...

Megszólalt Adolf is:

– Hol szerepel az a mondás, hogy gyöngyeiteket ne vessétek a disznók elé, hogy meg ne tapossák és fordulván meg ne szaggassanak titeket? Hol is szerepel? Láttad a raktárban a gyöngyeiket?

– Láttam – mondta Mirosláv –, ismerem azt a raktárt. De vigyázz, mit beszélsz, mert ebből az jó ki, hogy ti vagytok a disznók, akik megtapossák mások gyöngyeit. És van ebben igazság, mert ahogy hallom, ti azt az osztrákot is megszag-gatnátok. Egy söritalért, vagy bármiért. És azt szeretnétek, hogy titeket valahol befogadjanak. Nem jó ebben az életben hitványnak lenni.

11. Megíratlan levelek

Egy késő délután jó paksaméta levélborítékkal, bélyeggel fölszerelve tért haza a három fiatal. Körbeülték az asztalt és nekifogtak a levélírásnak. Adolf gyöngybetűkkel írta a megszólítást: *Drága jó szüleim!* És alá is húzta.

Miroszláv azt monda, ő más dolgába nem szeret beleavatkozni, de nem tanácsos innen levelet írni. Minden olyan levelet fölbontanak valahol, amit a tábor körzetében adtak fel. Ez az ő tapasztalata. Legjobb, ha képeslapot küldenek, s azt Bécsben dobják be egy postaládába. Feladó nélkül. Ameddig nincs végleges letelepedési okmány, addig el kell halasztani a levélírást. Sőt, egészen el kell halasztani. Nemrég történt, megállt egy autó a tábor előtt és gépfegyverrel lőttek az udvaron sétáló menekültek közé. Talán épp azon a részen, ahol a fűre kiterített térképet nézegették.

– De mi senkinek nem vétettünk – mondta Adolf.

– Lehet, hogy azok sem vétettek senkinek, akikre rálőttek – felelte Miroszláv.

– Sokféle menekült van a világon. Van, akit hazájában üldöznek, mert olyan a rendszer. Van, aki a szerencséjét szeretné kipróbálni. Vannak bűnözők, akik valahol valami rosszat követtek el és elszöktek a törvény szigora elől. Ez a tábor egy olyan rosta, ahol megnézik, kinek mi oka volt a menekülésre. A bűnözőket például sehol nem fogadják be. Tíz napig zárt osztályon tartanak mindenkit. Ti is csak azután jöhettetek ki. Nem akadtatok fönn a rostán, nem toloncoltak ki az országból. Most már választhattok magatoknak országot. Ameddig itt vagytok, ha szabadon is, de állandó megfigyelés alatt tartanak. Az a lövöldözés állítólag azért történt, mert valaki le akart számolni valakivel. Én például nem szeretném, ha összetévesztenének egy bűnözővel. Tévedésből sem szeretnék meghalni. Nem mondom, hogy kellemetlen következményei lesznek, ha innen levelet írtok haza. De az biztos, hogy nem jó leveleket irogatni. A megíratlan levelek nem bonyolítják az ember életét.

– Pedig én csak azt akartam megírni a szüleimnek, hogy milyen emberek között élek, s hogyan, ne szomorkodjanak miattam – mondta Lóri, akinek az volt az álma, hogy favágó legyen Kanadában.

– Megíratlan levelek... Milyenek azok a megíratlan levelek? – kérdezte Lóri.

– A megíratlan leveleket például szépen el lehet mondani. Majd mondd el nekünk, hogy milyen emberek között élsz, s hogyan – mondta Miroszláv, aki ezt a megoldást valószínűleg most találta ki.

Villanyoltás után el is kezdte olvasni megíratlan levelét Lóri:

– Tudatom magukkal, hogy mi már munkába állottunk. Még vasárnap is dolgozunk, mégpedig keményen. Igaz, nem a favágási szakmában, mert itt a kerítést cementből való oszlopokra szerelik, de hát az is kerítés. Pénzt még nem kaptunk, de az osztrák tulajdonos meg sem ígérte. Legalább éberem tartom a karjaimat, hogy el ne aludjanak Kanadában. Mi hárman ismerjük egymást, erről nincs mit írjak. De van itt még két idősebb ember, akikkel egy szobában unatkozunk. Az egyiket úgy hívják, hogy Miroszláv. Ő szerezte a munkát, olyan ügyes és három autója is van már. Igaz, hogy azok rozogák. A másik, a legidősebb, ő a mester. Nem tudom, milyen szakmában mester, de az örökös töprengéséből és a kopaszságából ezt vettem ki magamnak. Megvagyunk, ne búsuljanak. Aztán még írok Kanadából, innen nem merek, mert van úgy, hogy éppen lőnek.

– Ez az én megíratlan levelem – mondta Lóri.

Adolf, és barátja, Jenő vihogva hallgatták a Lóri fogalmazását, Miroszláv azt mondta:

– Szép levelet írtál, Lóri. Van-e még valakinek megíratlan levele?

– Lenne – mondta Adolf.

– Drága jó szüleim! Jól volnék. De szinte név nélkül maradtam, mert az Adolfot itt nem szeretik. Kár is volt, hogy magammal hoztam. Anyám, magáról jó hírek terjengenek a fővárosban, vagyis Bécsben. Azt mondták, írjam meg magának, hogy maga derék asszony. Hát most megírtam magának. Hogy tudja. Aztán valahogy csak lesz. Csók, Adolf.

– Ez az én megíratlan levelem – mondta Adolf.

– Szép levelet írtál, Adolf. Van-e még megíratlan levél? – kérdezte Miroszláv.

– Van – mondta Jenő:

– Drága szüleim, ide jól bevágott az ősz. Állandóan esik. Annyi finom gúnyát tudnék maguknak hazavinni, hogy még a csűrben sem férne el. Legalább nem fázunk meg, ha jó a tél. Mert jó. Az idevalósi népek csak egyszer vesznek föl magukra egy ruhát, másnap már dobják is el. Hátra se néznek, hogy hová esik. Jó világ van. Éppen olyan, mint ahogy Amerikából írta a szomszéd, aki megtollasodott. Maguk is meg tudnának itt tollasodni, mert még pihepaplanból is hegyek vannak a raktárban. Ha legközelebb megyek haza, viszek apámnak birgerli csizmát, zöld kalapot, zerge tollakkal a tetején. Fájinul néz ki. Ne törjék rajtam a fejüket, jó emberekkel vagyunk körülvéve, már nincs kerítés, azt

átléptük. A következő levelem Amerikából megy haza. Csak egyszer érjek én is oda. Öleli magukat fiuk, Jenő, a messzi távolból.

– Ez lenne az én levelem – mondta Jenő.

– Jó ez a levél – mondta Mirosláv.

12. Kellő komolyság

– Miért nem írt maga is egy levelet a családjának, Mester? – kérdezte tőlem másnap Lóri. – Legalább olyan megíratlant, mint amilyent mi fogalmaztunk, s fel lehet olvasni. Az is valami. Én például kíváncsian vártam, mit ír rólunk, s az itteni helyzetről. Magának nincs otthon családja, akinek írjon?

– Van, akinek írjak, Lóri. De én már írtam, tudják hol vagyok. Nem keletről, nyugatról jövök. Egy kicsit nyugatabbról, mint ahol most vagyunk.

– Maga járt nyugatabbra, s most mégis itt van? Ez hogy néz ki?

– Láttál te már apró gyermeket, aki futballozni tanul? Az apró gyermek jó messzire elmegy, onnan fut neki a labdának, hogy erősebb legyen a rúgása. Nekiszalad, s mielőtt a labdáig érne, megáll, még lép vagy kettőt hátrafelé, azután rúg bele, amekkorát tud. Valahogy így voltam én is, amikor elmentem jó messzire. Neki is futottam nyugatnak, majd megálltam, s léptem néhányat visszafelé. Most ebben a helyzetben vagyok, Lóri. Úgy nézek ki, mint az apró gyermek. Nagyot akartam az elmenéssel, de megtorpantam. Még most sem tudom, akarjak-e nagyot, vagy ne akarjak. Talán már késő, Lóri.

– Ez azért van, mert maga mindennek kellő komolysággal megy neki. Megfigyeltem magát. Nem biztos, hogy mindig jó a kellő komolyság. Mert például ha mi is jó alaposan meggondoljuk, miért vesszük nyakunkba a nagyvilágot, lehet, a nagyvilág nem is engedi, hogy a nyakunkba vegyünk.

Vagy leszökik onnan, s az elmenésünkből nem lesz semmi. Senki nem szereti a komplikált dolgokat. Ahogy elnézem, maga egy napon szépen lelép innen és meg sem áll hazáig. Aztán nézheti otthon a kellő komolyságát, Mester! – mondta jövendőmet jósolva Lóri.

Miroszláv végighallgatta, miért nem írok én levelet a családomnak, nem szólt semmit, úgy tett, mintha belemélyedt volna egy földről fölvet, német nyelvű újság olvasásába.

– Neked mi a véleményed erről a kellő komolyságról, Miroszláv – kérdeztem hirtelen és feléje fordultam, lássa, érdekel a véleménye.

– Volt itt a táborban két idősebb férfi. Az egyiket állandóan rágt a lelkiismerete, hogy elhagyta a szülőföldjét, pedig őt már kicsiny gyermekkorában jó hazafinak nevelték. Sokszor meg sem kóstolta az ebédjét, étvágya nem volt, csak piszkálta a tányért, s amikor más végig aludta a délutánt, ő gondokba merülve járkált fel, s alá az udvaron. Beszélt magában. És beszélt hangosan is.

Egyedül, mint akinek hiányzik egy kereke, vagy eggyel több kereke van. Valaki hallotta, mindegyre azt hajtogatta, nem lesz egy sőtartóm, az sem lesz, egy árva sőtartóm, kezdhetem előlről az életemet. Aztán belebolondult a gondjaiba. Úgy vitték haza innen, betegen.

A másik valósággal elmerült a szabadság gondolatában, nagyokat röhögött, hogy ő most már mehet, amerre akar, neki nem parancsol senki, előtte a világ.

Hagyta, hogy megverjék sakkban, pedig ő volt a jobb. Ha elment a bécsi busz az orra előtt, legyintett, jön majd másik. Ez az ember nem fogott semmihez „kellő komolysággal” – ahogyan Lóri fejezte ki magát. Egy napon elsőként szólították, hol van az a sokat röhincselő ember, mert megkapta a befogadó papírokat Kanadába. Nem tudom, mit jelent az a kellő komolyság. Gondolom azt, hogy annyi kell belőle, amennyi éppen szükséges. Semmivel se több.

13. Helyi véletlen

Egyszer azt kérdeztem Miroszlávtól:

– Neked van-e honvágyad, Miroszláv? Mert nekem van. Állandóan honvágyam van, Miroszláv...

– Ha volna hazám, lehet, volna honvágyam is. Mindig ott vagyok otthon, ahol éppen vagyok. Most ez a tábor az otthonom. Mondtam már, hogy nem is készülök elmenni innen. Menekültek pedig mindig lesznek. Ahol két ember van, onnan az egyik egyszer elmenekül. Ilyenek vagyunk.

– És ebben az életben van neked valami célod, Miroszláv?

– Mindenkinek van valamilyen célja. Nekem is. Csakhogy én nem tűzöm magam elé a céljaimat. Minden nap kitűzi céloamat a helyi véletlen.

– Mi az a helyi véletlen, Miroszláv?

– Például megláttuk azt a kerítést csináló embert a kopár hegyoldalban. És segítettünk neki. Itt volt helyben a tennivaló, a véletlen hozta, hogy észrevettük. És ott volt az a raktár, mondhatni helyben, ahonnan munkaruhát szereztünk. A véletlen hozta, hogy tudtam, hol van az a raktár. Itt, helyben derült ki, hogy az egyik szobatársunk neve Adolf. És elvittük Bécsbe, ha lehet, valamit fényesítsünk a nevére. Bécsben, ott helyben derült ki, hogy a kutyákat idomító fiú zsidó akar lenni. Tanácsot adtunk neki, megvártuk. Véletlen volt az is. Helyi véletlen. Soha nem mentem sehová azzal a szándékkal, hogy autót vegyek magamnak. Itt, helyben találtam hármat is. Véletlenül. És szinte ingyen. Amikor kiderült, hogy elmennél Ausztráliába, másnap már ott voltunk az ausztrál nagykövetségen, hogy ezt a dolgot elintézzük. Véletlenül nem sikerült. De azt tettük, amit éppen akkor kellett.

– És te így éltél eddig, Miroszláv? Mindig rábíztad magad az éppen adódó, helyi véletlenekre?

– Így éltem. Rábíztam magam a helyi véletlenekre... Egyszer Milánó felé utaztam vonattal. Útitársam, egy helyes modorú úr elmesélte, milyen nagy bajban van a szicíliai birtokával. Maholnap mindent széthordanak onnan a tolvajok, nem talál sehol egy megbízható embert, aki gondozná azt a birtokot. Mondtam, bízsa rám. És én másnap ott voltam a milánói úr szicíliai birtokán. Két évet töltöttem ott. Megjavítottam a kapukat, falakat, ablakokat, bezsíroztam a kicsi traktorokat, öntöztem, szép lett az egész birtok. Havonta eljött az az úr, megnézte, mit műveltem, azt mondta, soha ilyen szép nem volt az a kert, a kastély,

addig lakjam benne, ameddig kedvem tartja. Aztán egy napon bejelentette, eladta a birtokot. Nehéz szívvel jöttem el onnan, de legalább elmondhatom magamról, laktam már kastélyban is, nem csak kovártélyban. Ilyen a helyi véletlen. Van úgy, az embert fölkarolja, máskor útszélen hagyja.

– Akinek szerencséje van, útszélen is megél – folytatta később Mirosláv. – Nekem volt szerencsém. Épp az út szélén mentem Bécsben, ahol a Szőcs-brigád dolgozott. Valaki szólt, vigyázzak, mély az árok alattam, nézzek a lábam elé. Megigazítottam az elcsúszott deszkát. Szó szót hozott, s én néhány évig ott maradtam a Szőcs-brigádban. Feketén dolgoztam. Jó volt a társaság. Elmondhatom, ismerem Bécs közepét alulról is, nem csak felülről. Nem mindenki számára adódik ilyen alkalom. Annak a bizonyos helyi véletlennek köszönhetem, hogy láttam a fővárost, alulnézetből is. De ez még semmi. Fegyverraktárat őriztem jugóban, voltam dunai hajós, szállodai portás, önkéntes rendőr, kántor és utcaseprő. Ahogy előírta nekem a helyi véletlen.

14. A kitüntetés

Valamikor kastélynak épülhetett az a ház, amelybe ideiglenesen bekovártélyoztak. Lovagterem is volt benne, amelyet most átalakítottak ebédlőnek. Egyszerűen. Hosszú asztalokkal, puritán székekkel. Az épületbe széles, terméskőből kiképzett lépcsőn lehetett fölmenni. Ezen a lépcsőn gyülekeztek a menekültek, étkezések előtt.

Álltunk éppen, a lépcső korlátjának támaszkodva, amikor a tetőn sétáló galambok lepötytyintették Miroszláv nemrég, raktárban szerzett, szép kabátját. A mellén és a vállán fehérlett rajta egy-egy piciny folt. Miroszláv nem vette észre, oly hevesen magyarázott valamit valakinek.

– Voltál-e már kitüntetve, Miroszláv? Mert most ki vagy tüntetve, Miroszláv – mondtam, s a pettyekre mutattam. – Kár ezért a szép kabátért...

– Duplán vagyok kitüntetve – felelte Miroszláv. – Ami a vállamon van, az hadi rendjel. Az mutatja a rangomat. A mellemen lévő pedig a civil érdemeimért kaptam.

Ebédeltünk. Mielőtt lefeküdtünk volna sziesztázni, Miroszláv egy szék karjára tette a kabátját, s úgy helyezte el, hogy rásüssön a nap, száradjanak rajta a frissen kapott kitüntetései.

– Csakugyan, voltál te már kitüntetve, Miroszláv? Sokfelé megfordultál a világban és sok jót is cselekedtél, Miroszláv...

– Kitüntetve? – kérdezte Miroszláv. – Nem is lett volna szép, hogy önmagamot tüntessem ki. Mert például Prágában én osztogattam a kitüntetéseket. Jobban mondván, tőlem is függött, milyenek lesznek a kitüntetések. Tőlem is függött... Az pedig úgy történt, hogy volt nékem szép szeretőm Prágában, úgy hívták: Olga. Ez az Olga ott dolgozott az országos könyvelosztó irodában, a központban.

Egyszer azt mondja nekem Olga, nagy bajban vagyok, Miroszláv. Kérem, miféle nagy bajban vagy Olga?

– Az a nagy baj, hogy Lenin nem kell senkinek, könyveit nem lehet eladni. Teljes sorozatok hevernek a raktárban, díszkötésben. Empirikriticismus, minden. Itt járt egy fontos, politikai ember, aki azt mondta, két út áll előttem, egyéb semmi: vagy eladom Lenin összes műveit, s akkor engem kitüntetnek, vagy nem adom el és akkor kirúgnak a könyvelosztó központból. Mit tennél az én helyemben, Miroszláv? – kérdezte vállamra borulva az én Olgám.

Mondom, én eladnám Lenin összes műveit, Olga. A kitüntetés valamivel jobb, mint az elbocsátás. Milyen jól nézne ki a te világos, selyem blúzodon egy kitüntetés! Mégpedig kékes alapszínnel...

Bejártam a prágai halász-vadász boltokat, néztem a jelvényeket. Egy régiségboltban kitüntetések, réz és ezüst plecsniket találtam, még a Monarchia idejéből, s amelyik tetszett, azt meg is vettem. A három legszebbet kiválasztottam és elvittem egy idős ékszerészhez. Mutattam, mind a háromban vannak szép részletek. Az egyikben olajág, a másikon régi könyvek lapjai, a harmadikon bagoly, s egy zöld posztón fekvő csóré asszony.

– Ezeket szíveskedjék összepáztítani – mondtam –, hogy legyen belőlük egy kitüntetés. Felülre vésse ezt a fölírást: „Mindent a könyvért”. És vigyázzon, az egésznek legyen kékes alapszíne. Ehhez ragaszkodom legjobban!

Jól sikerült a jelvény. És volt neki kékes alapszíne. Az öreg ékszerész megdicsért az ötletemért, hogy a háromból csináljunk egyet, mert mind a háromban voltak szép részletek, és nem kellett tervezéssel töltenie az idejét.

Ezzel az új jelvénnel végigjártam a könyvesboltokat. Nem csak Prágában, hanem vidéki városokban is. Mindenütt a főnököt kerestem és fölmutattam a legújabb kitüntetést.

– Ez még csak mintapéldány. Mondhatnám úgy is, titok. Vegye úgy, nem is látta. Nemsokára egy szigorú bizottság fog kiszállni minden egyes könyvesboltba. Ez a bizottság megnézi, hol rendelték meg Lenin összes műveit. Ahol megrendelték, s kirakták a polcokra legelől, ott kitüntetik a könyvesbolt vezetőjét. A többit tetszik tudni... – mondtam kellő titokzatossággal, mert tapasztaltam már, milyen nagy hatalma van annak a két szónak, hogy *bizottság* és *kitüntetés*. Tulajdonképpen annak a rendszernek ez a két szó volt az alappillére: *bizottság* és *kitüntetés*.

Egy hónap leforgása alatt a könyvelosztó központban elfogytak a Lenin-könyvek. Egyre-másra jöttek a megrendelések. Csak vékony, semmi kis broszúrák maradtak a polcokon.

Én pedig egy napon föltűztem Olga világos blúzára az egyetlen példányban készült kitüntetést. Kékes alapszínben.

– Sajnos, egy másik hónap sem telt belé, az én Olgámat Lenin elrabolta tőlem, mert feleségül vette a fontos, politikai ember. Így jártam a kékes alapszínű kitüntetéssel – mondta gondolataiba merülve Miroszláv.

15. Minden időben

A fiatalok minden nap elővettek egy-egy fehér borítékot, pöcögtették az asztalon, de nem címezték meg.

– Ez menne Julisnak – mondta Jenő.

– Ez menne a szomszédunk leánykájának, s a szüleinek – mondta Lóri.

– Majd küldesz nekik a kanadai erdőkből – mondta Adolf.

– Ha nem tanácsos innen levelet írni, hát akkor ne írjunk innen levelet. Bírják ki levél nélkül – mondta Jenő.

– Mi is kibírjuk levélírás nélkül – mondta Adolf.

– Valahogy csak kibírjuk – mondta Lóri.

– Szép szeretődre, Olgára szoktál-e emlékezni, Miroszláv? – kérdeztem egyszer Miroszlávától, amikor láttam rajta, borús a tekintete és nincs kedve semmihez.

– Szoktam. A könyvtárban szoktam emlékezni rá – felelte Miroszláv.

– Te itt jársz könyvtárba is, Miroszláv?

– Járok. És koncertre is járok – mondta Miroszláv.

– Furcsa ember vagy te, Miroszláv! Olyant én még nem hallottam, hogy a menekültek könyvtárba, vagy koncertre járnának...

– Együtt van itt a könyvtár és a koncert. Mindkettő egy helyen fungál. Régi, kopott, kicsi templomban, ahol olvasni és énekelni szoktam. Ideje is, hogy elmenjünk oda. Mondjuk, épp vasárnap.

Eljött a vasárnap. Miroszláv szépen megborotválkozott, lakkcipőt húzott, sötét ruhát vett magára és bejelentette, aki akar, mehet véle a templomba.

Induláskor Miroszláv a zsebeit megtapogatta és csendesen annyit szólt, akinek aprópénze van, hozza magával.

Nem volt messze a régi, kicsi templom. Lejött a csökött toronyból a harangozó, megállt Miroszláv előtt és azt mondta:

– Isten hozott, Miroszláv!

Kezet ráztak. És mi is kezét fogtunk a harangozóval.

– Mindjárt itt lesz a pap is – mondta a harangozó.

– Addig talán a könyveket... – mondta Miroszláv.

– Persze, a könyveket meg kell nézni – mondta a harangozó.

A karzat alatt hosszú polcokon régi könyvek sorakoztak. Főleg gótbetűs, egyházi könyvek. Adolf fölemel egyet és azt mondja:

– Kár, hogy az ember nem tud németül. Ilyenkor jön rá az ember, jó lenne tudni németül...

– Vannak itt magyar könyvek is, a hátsó sorokban – mondta Mirosláv.

A hátsó sorból kivettem egy szépen bekötött könyvet. Az volt a címe: *A szombatosok*. A cím alatt, apróbb betűkkel ezt írta: *Különös tekintettel Péchi Simon Főkanczellár életére és munkáira. Írta Dr. Kohn Sámuel. 1889.*

Mondom Miroslávnak, nézz ide Mirosláv, mit találtam. Hallottál te a szombatosokról?

– Nem sokat. Bizonyosan szent népek lehettek – felelte Mirosláv.

Kinyitom a könyvet, találomra. Egy helyen ezt olvasom: „Akkori napokban – úgymond – hallottál volna egész Erdélyben minden helyeken a köznéptől sok esztelen disputációt és pántolódást: falun, városban, étel-ital között, estve-reggel, éjjel és nappal praedikátoroktól a praedicáló székből sok káromlásokat és mód nélkül való kárpálódásokat a két religio, úgymint a calvinista és ariana (értsd: unitárius) religión valóktól disputálást hallottál volna!”

Mutatom Miroslávnak, milyen érdekes könyvet találtam találomra, ezt a néhány sort fölolvastam belőle és s megjegyeztem:

– Nem volt békesség soha a földön, Mirosláv! Még a prédikáló székből is káromkodtak.

– Nem is lesz békesség soha ezen a földön – mondta Mirosláv. És megkérdezte:

– Te milyen vallású vagy?

– Unitárius religión volnék, Mirosláv. Épp azért mutattam neked ezeket a sorokat. Erdélyi unitárius. Mégpedig a bigott fajtából. Tíz évben egyszer elmegyek a templomba.

– És ott, Erdélyben a szószékről káromkodnak a papok? – kérdezte Mirosláv.

– Még nem hallottam, hogy onnan káromkodtak volna, Mirosláv. Hát te milyen religión vagy, Mirosláv?

– Semmilyen religión nem vagyok – felelte Mirosláv.

– Akkor miért jársz templomba, Mirosláv?

– A templom nekem arra való, hogy magamba szálljak, mit tettem jól és mit nem. És arra, hogy elénekeljem a legszebb zsoltárt.

– Melyik a legszebb zsoltár, Mirosláv?

- Te benned bíztunk – felelte Mirosláv.
- Honnan ismered te ezt a zsoltárt, Mirosláv
- A Szőcs-brigádtól tanultam – mondta Mirosláv.

Megérkezik a pap, köszönti azt a négy-öt hívét, aki rajtunk kívül eljött a templomba és azt mondja Miroslávnak:

- Mehetünk, Mirosláv!

És ment Mirosláv a pap után, föl, az orgonához. És leült Mirosláv az orgona elé, és megtelt hangjával a kicsi templom: *...mikor még sem ég sem föld nem volt formálva...*

Befejezéskor pedig lenézett reánk, és fölemelte a hangját: *...és te megmaradsz minden időben...*

Hazafelé menet annyit mondtam Miroslávnak:

- Azért furcsa ember vagy te, Mirosláv...

16. A fekete notesz

Még most is megvan az a fekete, vinilin-fődelű noteszem, amelybe a legfontosabb címeket jegyeztem föl, nagy csavargásaim idején. Csak akkora ez a notesz, hogy két normális méretű levélbélyeg ha elférne rajta egymás mellett. Borítójára az van írva: Student. Made in China. A lapok szépen beosztva. Felül: Name, Address, Telephone.

Ezt a gyűrött, pecsétes noteszt olyan napokon vettem elő, amikor szükségét éreztem, hogy lássam, ha minden kötél szakad, kit hívhatnék segítségül. Legálább telefonon.

Épp ezt a noteszt tanulmányoztam, amikor leült mellém Miroszláv, s megkérdezte, min töröm a fejem. Mert ő látja, hogy töröm a fejem.

– Ebben a noteszben vannak azok a címek és telefonszámok, amelyekbe vészes helyzetben bele tudnék kapaszkodni. Még maga Tom Lantos is benne van, Miroszláv!

– Ha neked olyan barátaid vannak a világban, mint Tom Lantos, akkor mit keresel itt? – kérdezte Miroszláv.

– Sajnos, nem barátom nekem Tom Lantos, soha nem láttam őt, a telefonszáma sincs fölírva. Csak annyit tudok, hol lehet őt megtalálni. Eddig még nem szorultam rá.

– Ennekem az a tapasztalatom, hogy szegény emberen, ha bajban van, csak szegény ember segít – mondta Miroszláv és magamra hagyott, hogy nyugodtan tanulmányozzam a fekete noteszt.

Miroszláv megjegyzése után alaposan megrostáltam a följegyzett címeket. Áthúztam minden olyan ismerős vagy vélt barát nevét, akiről tudtam, gazdagon él valahol a nagyvilágban. Még azt is áthúztam, hogy Beverly Hills.

Nagy urat csináltak egyszer belőlem ott, de csupán egyetlen napra, egyetlen éjszakára. Többé nem megyek oda, abba a fényes palotába nem! Lenéztem vásott cipőmre is, eszembe jutott Tiborc panasza, a Bánk bán-ból: ..., *hisz öszvekarmolázná a szegénynek patkója a szép síma padlatot!*

Igaz, cipőmön patkó nem volt, de én csak mondtam magamban, többé nem megyek oda. Mintha hívott volna valaki. És jöttek még elő Tibortól hasonló mondatok: „– Ó, a magyar se gondol már oly sokat velünk, ha zsebe tele van”.

Eldöntöttem, csupa szegény embert hagyok áthuzatlanul abban a fekete noteszben.

Itt van például egy igazi szegény ember: Paroska Lajos, az Ohio mellől.

Szóltam Miroszlávnak, jöjjön közelebb.

– Nézz ide, Miroszláv! Énnekem barátom volt ez a szegény ember, az Ohio mellől. Félkarú volt és félkarral egyedül építgette házát. Mint egy félszárnyú madár, rakosgatta, amit föl tudott emelni. Segítettem neki maltert kavarni, téglát hordani. Úgy döntöttem, kizárólag szegény embert tűrök meg a noteszemben, mégpedig a te tapasztalatod szellemében...

– Ha úgy döntöttél, akkor nagy hasznodra lesz az a fekete notesz – mondta határozottan Miroszláv.

– Neked milyen barátaid vannak, Miroszláv?

– Énnekem kizárólag szegény barátaim vannak – mondta Miroszláv.

– Furcsa ember vagy te, Miroszláv!

17. Kedves Polixénia

Keskeny, de aszfaltozott úton gyalogoltunk a régi kastélytól jó messzire. Céltalanul. Csak ritkán járt arra jármű. Ha jött, mi félreálltunk, találgattuk, miféle emberek ülhetnek benne. Az egyik fényes autó ablakából nagyobbacska gyermek könyökölt ki, haja lobogott a szélben. Mondom Miroszlávnak, jó helyre született ez a gyermek, Miroszláv...

– Hadd szülessenek jó helyre is – mondta Miroszláv.

– Milyen volt a te gyermekkorod, Miroszláv? Szép, vagy nyomorúságos?

– Szép gyermekkorom volt, néha nyomorúságos. De szép. Sokat utaztam. Örökké vittek valahová. Állítólag anyám eldobott az olasz csizma valamelyik zugában, ma sem tudom, miképpen maradtam életben. Anyámat, apámat nem ismertem. Egyik árvaházból ki, a másikba be. Ezek voltak az én utazásaim. Hordoztak mindenfelé, országról országra, városról városra. Nevem is sok volt, akárcsak most, amikor három útlevelem van.

– Neked tetszik az a név, hogy Miroszláv? – kérdezte kissé megállva, Miroszláv.

– Énnekem nagyon tetszik az a név, hogy Miroszláv. Békesség van benne... És te békességes ember vagy, Miroszláv...

– Ettél te fagylaltot gyermekkorodban? – kérdezte Miroszláv.

– Lehet, hogy ettem, de azt anyám csinálta, házilag. Igazit nem ettem.

– Pedig az volt az igazi, amit anyád csinált, házilag – mondta Miroszláv.

– Te milyen fagylaltot ettél gyermekkorodban, Miroszláv?

– Úgy volt, hogy örökbefogad egy asszony, Polixénia. Jó asszony volt ez a Polixénia. Testes, spórlós asszony. Egyszer elébe álltam és azt mondtam, legyen szíves adjon egy kis aprópénzt fagylaltra, azt esznek lent a többiek.

– Mi ütött beléd, Mirkócska? – kérdezte Polixénia.

Valahányszor engem Mirkócskának feltitulált, abból soha jó nem lett, ezt csak úgy megjegyzem.

– Belém semmi nem ütött – mondtam –, csak megkívántam a fagylaltot, kedves Polixénia.

– Pénzért diftériát? Azt akarsz venni magadnak, Mirkócska?

– Hátha nem lesz benne diftéria, kedves Polixénia...

– A fagyalt hidegségében lakozik a diftéria, te butus Mirkócska! Én pedig diftériára neked pénzt nem adok – mondta Polixénia.

Kár, hogy nem rúgtam bokán akkor ezt a Polixéniát. De lehet, hogy nem kár. Mert azért jó asszony volt ez a Polixénia... Jó asszony volt, sok étellel fölcsomagolva vitt vissza engem az árvaházba. Jó kellett, hogy legyen...

– Nem került helyette más, aki örökbe fogadjon, Miroszláv?

– Került. Egy gyermektelen család. Mániájuk volt a káposzta. Ősszel nem este, lefekvés előtt mostam lábat, mint szokás, hanem reggel. Nekem kellett megtaposni a káposztát a hatalmas csebrekben. Sokszor estig tapostam, a só kirágta a talpamat. De azért szerettem ezt a taposást. Vicces volt és tele reménységgel. Hogy tavaszra csinálhatok magamnak egy kicsi szekeret. A káposztát ugyanis golyóscsapágyakkal nyomtatták meg, egészen új csapágyakkal. Polixénia férje megengedte, hogy három csapágyat tegyek félre, mert golyóscsapágyon könnyen gurulnak a kerekek. Hármat adott, pedig több is volt félretéve a káposztákhoz, de azt mondta, jó nekem a háromkerekű szekér, játék azt kormányozni. És különben is, minek egy gyermeknek négykerekű szekér?

...Lejárt a káposzta eltevése és én nekiláttam a kicsi szekér összeszerelésének. Csudálatos volt az a szekér. Az én elképzelésem szerint való alkotmány.

Eljött március és én gondoltam, ideje, hogy kipróbáljam a szekeret. Volt ott, a ház előtt egy dombocska, oda fölvittem és elindultam vele lefelé a lejtőn. A golyóscsapágyas kerekek éktelenül felmorajlottak. Mire leértem, megteltek a házak ablakai ordibáló népekkel.

– Mit csinálsz, te, nyavalyás gyermek? Pont most kell neked ekkora zajt csapni? Pont most, amikor megállt a világ? Hát te nem tudod, hogy meghalt a nagy Sztálin?

– Verjék jól meg azt a hitvány gyermeket, a nagy Sztálinhoz illően!

– Agyon kell ütni azt a gyermeket, a nagy Sztálinhoz illően!

Ezeket kiabálták az ablakokból a népek.

Aztán jött egy pártos ember és elvette tőlem a szekeret. Véglegesen.

Két örömem lett volna gyermekkoromban. Egyik a fagyalt, a másik a kicsi szekér. Az elsőt elvitte a diftéria, a másikat Sztálin.

Mindenben nem lehet az embernek szerencséje...

18. Haramiák

Emeletes, komor alkotmány a központi tábor épülete. Olyan, mint amilyeneket régi metszeteken lehet látni porosz laktanyákról. Előtte hektárnyi kert, vastagtörzsű, odvas fákkal, csoportosan tanyázó, sötét tollazatú madarakkal. Itt-ott szögesdrótok is megcsillannak a napsütésben, de értelmüket nehéz kivenni. Békés kert ez, a bejárat mellett fegyveres őr, tovább hirdetőoszlopok, -táblák, teleragasztva papírokkal.

Aki valamilyen ügyben eligazodni akart, jobban tette, ha a hirdetéseket, a friss felszólításokat, közleményeket futotta át, s nem az őröt faggatta. Még az információs irodában sem volt értelme a kérdezősködésnek. Ha nem volt kedve egy hivatalnoknak, a kíváncsiskodónak azt felelte, az udvaron ki van függesztve, olvassa el.

Akik régebben jöttek, s már kint laktak valamelyik átalakított kastélyban, szállodában, bejártak ide, hogy megtudják a fejleményeket, főleg a sorsuk alakulását.

Bejártunk mi is, hetente legalább kétszer.

Déltájt érkezett a Miroszláv-csoport, ki-ki a maga reményével, hogy megtud valamit a befogadásokról.

Már a kapuban kiabálást hallottunk. Belépve csődület fogadott. Miroszláv egyenesen feléjük tartott, hallván, hogy szerbül vitatkoznak.

– Ne közeledjen senki! Csak az jöjjön ide, aki jól tud szerbül – parancsolta egy őr.

– Hát nem ismer meg? – kérdezte Miroszláv.

– Ki maga? – kérdezte az őr.

– Még érdeklődtem is a múltkor a családja felől, van-e egészség otthon, éppen a térképet nézegettük.

– Beszél maga szerbül?

– Persze, Miroszláv vagyok.

– Haramiák. Azok jöttek az éjjel Koszovóból, haramiák. Még ablakot is betörték a cigarettáért. És isznak. Nem lehet velük szót érteni. Mit mondott, hogy hívják, Miroszláv?

– Miroszláv, persze, hogy Miroszláv, engem mindenki ismer...

– Menjen közéjük, ha van bátorsága, és csináljon rendet, Miroszláv. Haramiák! Maguk pedig húzódjanak félre, nehogy valami bajuk essék – figyelmeztetett bennünket az ör.

Messziről figyeltük a lázongó csoportot. Csakhamar középre került Miroszláv és mint valami átszellemült, nyugodt karmester, karjával gesztikulált. Szavaiból semmit nem értettünk.

– Ezek még itt nekünk agyonverik a mi Miroszlávunkat – mondta Adolf.

– Agyon, amilyen a kinézetelük – mondta Zoli.

– Azt nehezen, s még itt vagyunk mi is – mondta Lóri, a favágó.

Még el sem szívtuk a cigarettánkat, a lázongó csoport lecsöndesült. Láttuk, amint Miroszláv kifordítja a kabátját és mutatja, hogy az milyen gondosan van kibélelve. És láttuk, amint Miroszláv után a társaság lassan elindul a ruhás raktár felé.

Két borzas idegen nem követte Miroszlávot, jött egyenesen felénk.

– Most mondja ez a spicli, hogy ti magyarok vagytok – szólal meg magyarul az egyik. – Adtok egy cigarettát?

– Hát persze – mondja Lóri. Adott neki cigarettát és tüzet is.

– Miért nevezed spiclinek a mi barátunkat, amikor nem spicli? – kérdi a kissé részeg idegentől Adolf.

– Hát mi legyen az ilyen, akire az ör is reábízza sorsunkat? – mondja az idegen. És folytatja, a füstöt jó mélyen tüdőre szíva: – Tudjátok, miket mondott nekünk az a spicli? Mert látszik rajta, hogy spicli. Azt mondta, itt minden hozzá tartozik. Hogy ő a raktár felelőse. Jó gúnyák vannak az ő raktárában, mindenkit felöltöztet. Hogy baráti viszonyban van az örrel, s annak családjával. És olyanokat mondott, hogy ő fontos tényező volt Koszovóban és ismeri az ottaniak természetét. Hogy az ő vallása olyan, mint a koszovóiak vallása. Hogy ők három dolgot imádnak, a cigarettát, a pálinkát és Istent. De az Isten ott kuporog megszeppenve a lelkük fenekén, s jól tennék, ha beszélgetnének véle, ne unatkozzék. Mert ő templomjáró ember és orgonán játszik a templomokban és zsoltárokat énekel és könyveket olvas. Most kérdem én, nem spicli az ilyen? Hogy lehet valakinek három olyan vallása, amelyben az egyik csak Isten, a többi cigaretta és pálinka? Ugye, hogy nem lehet? Csak ha spicli. És még azt is mondta, kastélyban lakik és három autója van. És hogy őt mindenki ismeri.

– Igazat mondott ez az ember, a mi barátunk, Miroszláv – lépett kettőt előre Lóri. – Annyira igazat mondott, hogy csakugyan kastélyban lakik. Még Szicíliában is kastélyban lakott. Három nagy kapun lehetett bejutni arra a birtokra, ahol a kastély állt. Ott is mindenki ismerte. Szicíliában! És ő templomjáró ember. És orgonán muzsikál a templomban és zsoltárokat énekel és könyveket olvas és nagy tisztelője a harangozó, s maga a pap is. És ha akarod tudni, Miroszláv

bejáratos a zsidók központjába, az ausztrál nagykövetségre, továbbá osztrák családokhoz, akiknek nagy földjeik vannak a hegyoldalokban, s Miroszlávnak köszönhetik, hogy van kerítésük, nem járnak be a vadállatok a birtokukra. És jól vigyázz, mert Miroszláv, a mi barátunk nem csak Koszovóban volt tényező, hanem Prágában is az volt. Egyszer majdnem kitüntették. Mégpedig Leninrenddel akarták kitüntetni, de hűtlen volt hozzá a szeretője, Olga, s ő mérgében nem fogadta el a kitüntetést. Mindenki ismeri őt Prágában, s Bécsben is. Majd, ha szerencséd lesz, te is megismered és akkor másképpen beszélsz róla.

– Hagyd már abba, haver, tudjuk mi jól, hogy tele van spiclivel az egész tábor, köszi a cigarettát – mondta az idegen és sietett a ruhás raktár felé.

Otthon, villanyoltás után azt kérdeztem Miroszlávtól:

– Miféle népek voltak azok a hangoskodók, akiket az őr nem tudott békességre bírni, de a te szavaidtól mégis megszelídültek, Miroszláv?

– Rendes, jóféle népek – felelte Miroszláv.

19. Legyen világosság

A benzinkúttal majdnem szemben állt egy régi, rozoga ház. Kicsiny udvara volt a rozoga háznak, az utcáról jól be lehetett látni. Valahányszor erre jártunk, kijött a kapuba egy ember, a ház tulajdonosa, föl-fölnézett a hiányzó kupáscserépre, s reánk is vetett néhány pillantást.

Egy napon Mirosláv megszólította a fölfelé nézegető embert:

– Ha megengedi, mi teszünk oda ép kupáscserepet, jönnek a hitvány őszi esők...

Létrát hozott az ember, Mirosláv pedig sajátkezűleg cserélte ki a kupáscserepet.

– Sok baj van ezekkel a házakkal – mondta az ember. – Az enyémmel főleg az a baj, hogy nem jó helyre építették. Nappal be lehet látni az udvarra, éjjel sötét van, kimenni sem merek. Gyanús egyének is járnak errefelé. Még leütik az embert...

– Jó lenne ide egy villanypózna, a kapu elé, hogy legyen világosság – mondta Mirosláv.

– Oda pénz kell – mondta az ember.

– Oda nem kell pénz. Út van a kapu előtt, s az út közterület, a hatóság dolga a közvilágítás – mondta Mirosláv.

– Akkor is pénz kell – mondta az ember.

Átmentünk a benzinkúthoz. Mint régi barátját, úgy üdvözölte Mirosláv a benzinkutast. Mi ezen nem csodálkoztunk, mert ugye, akinek három autója van a körzetben, azokat ismeri a benzinkutas. Miroslávot pedig mindenfelé ismerik, ahol egyszer megfordult.

– Kellene oda egy villanyoszlop, sötét van a kicsi ház előtt, fél az ott lakó ember. Gyanús egyének is járnak errefelé – mondta Mirosláv és a régi ház felé mutatott.

– Kicsi vagyok én ahhoz – mondta a benzinkutas.

– Nem vagy kicsi, gyere, hívjuk fel a hatóságot – mondta Mirosláv.

Másnap jött egy hatósági közeg. Hanyag öltözetű, pökhendi ember, hóna alatt iratokkal tömött táskát hordott.

– Szóval maga kér ide egy villanypóznát? – kérdezte a hatósági közeg.

– Szeretném, ha világosabb lenne a házam előtt, félek a sötétben és ki is rabolhatnak, gyanús egyének járnak errefelé – mondta az ember.

– Minek kell ide nagyobb világosság? Éjjel alszik az ember. És ha nagy a világosság, a tolvaj is könnyebben megtalál minden ellopni valót. Még az autó kerekeit is könnyebb fényességben leszerelni, mint sötétségben. A közelben menekültek tanyáznak, az is kitelik tőlük, hogy egy napon az autóját viszik el, nem a kerekét. Nem jó a nagy világosság és sok pénzbe is kerül az államnak – mondta a hatósági közeg.

Azt vártuk, hogy Miroszláv megsértődik, s jól leteremti a hatósági közeget, amiért tolvajlással gyanúsította meg a menekülteket. De Miroszláv nem sértődött meg. Odaállt a ház tulajdonosa elé és a hatósági közegre mutatva ezt mondta:

– Tessék jól megnézni ezt a hatósági közeget: jól látszik rajta, művelt és jószákos ember. Ausztria, ez a művelt, rendezett ország el sem tűrné, hogy ügyeit a sötétség pártján álló, okatlanok intézzék. Nem üres kézzel jött ide, táskája tömve van hivatalos iratokkal. Azokat nem véletlenül hozta magával, hanem azért, hogy intézkedjen a villanypózna fölállításának dolgában. Meg vagyok győződve, ez az ember jól ismeri a görög bölcsekkel megesett történeteket is. Például azt a gyönyörű esetet, mely szerint, amikor a makedón hódító, Nagy Sándor bevonult Görögországba, híret vette a különc bölcsnek, és meglátogatta Diogenészt, aki épp egy hordó előtt sütkérezett. „Nagy Sándor vagyok, a Világ ura” – szólt a makedón hadvezér. „Én meg Diogenész, a kutya” – válaszolta a bölcs. „Kérj tőlem bármit, teljesítem” – mondta a hódító. „Ne takard el előlem a Napot!” – felelte erre Diogenész.

– Te nem a menekültek közül való vagy? – kérdezte Miroszlávtól a hatósági ember.

– De. A menekültek közül való vagyok – felelte Miroszláv.

– Ha megmondod, mit válaszolt Nagy Sándor a görög bölcs szemtelen megjegyzésére, akkor lesz itt villanyoszlop és lesz világosság – mondta a hatósági közeg.

„Ha nem ő lenne Nagy Sándor, akkor leginkább Diogenész szeretne lenni.” – Ezt válaszolta Nagy Sándor – felelte Miroszláv.

Másnap nagy fényességet láttunk a régi ház kapuja előtt.

20. Éden Bádenben

Egy reggel azt mondja nekem Miroszláv:

– Bárhová vigyen a sorsod, előbb nézz szét Bádenben. Ott van az éden, Bádenben. Ilyenkor, szőlőérés idején minden nap ünnep van Bádenben. Állj meg a központban, a szobor mellett, hallgasd a rezesbandát. Vagy ülj le egy utcai padra, s nézd a sétáló embereket. Béke és nyugalom van Bádenben.

– Sok helyet ismerek, Miroszláv, ahol béke és nyugalom van, akárcsak Bádenben.

– Nincs a világon még egy város, ahol boldogabb a nép, mint Bádenben.

Még aznap elmentem Bádenbe. Megálltam a központban, a szobor mellett, hallgattam a rezesbandát Bádenben. És leültem egy utcai padra, néztem a sétáló embereket Bádenben. Béke és nyugalom volt Bádenben.

Este, villanyoltás után, mint máskor, beszélgettünk. Egyszer azt kérdi Miroszláv:

– Na, milyen az élet Bádenben?

– Nincs a világon még egy város, ahol boldogabb a nép, mint Bádenben, Miroszláv.

– Mégis, mit csináltál egész nap Bádenben? – kérdezte Miroszláv.

– Egy ideig a bádeni édent csodáltam. Belefáradtam, s leültem egy utcai padra, a buszmegállóban. Ott töltöttem a legtöbb időmet, Miroszláv.

– Egy buszmegállóban? – kérdezte Miroszláv.

– Ott, egy buszmegállóban, Bádenben.

– Mi szépet láttál ott? – kérdezte Miroszláv.

– A cipőm orrát, s a járdaszéli köveket néztem, közben egy idős ember történetét hallgattam, ki mellettem ült az utcai padon, Bádenben...

– És érdekes történetet mesélt az idős ember? – kérdezte Miroszláv.

– Azt mesélt, érdekes történetet, Miroszláv.

– És mi volt érdekes abban a történetben? – kérdezte Miroszláv.

– Rólam szólt a történet. Számomra ez volt benne érdekes, Miroszláv.

– Mit mesélt rólad az az idős ember? – kérdezte Miroszláv.

- Azt mesélte, úgy járok, mint ő. Ha itt maradok Bádenben, s egészen megöregszem. Mint ő. Ezt mondta az idős ember, Mirosláv.
- És hogy járt az az idős ember? – kérdezte Mirosláv.
- Boldogan élt egy ideig Bádenben. Szőlőérés idején minden nap ünnep van Bádenben. Hallgatta a rezesbandát. Nézte a sétáló embereket Bádenben. Egyszer megunt a népek nyugalmát és boldogságát Bádenben. Gondolta, elutazik innen valahová, nem neki való ez a világ Bádenben. Vett is magának buszjegyet. Leült egy padra a buszmegállóban és ujjai közt lassan elmorzsolta azt a buszjegyet. Megvett és elmorzsolta ujjai közt minden nap egy buszjegyet. Utazni nem utazott sehová. És most már itt is marad örökre, Bádenben... Ennyi a történet, Mirosláv. Így telt a napom Bádenben.
- Érdekes történet – mondta Mirosláv.
- Mondok neked most valamit, Mirosláv! Ez volt az én utolsó napom Bádenben. És ebből a táborból is elmegyek. Örökre. Elmegyek haza, Mirosláv.
- Jól tetted, hogy így döntöttél. Jól tetted. Isten veled – mondta lehajtott fővel Mirosláv.

Vége

Donkihótok a lágerben

Régóta őrzöm e kisregény címlapjául és egységes képi motívumául választott képet. (A zsák most végre, annyi év után, megtalálta a foltját...)

Még aktív szerkesztő koromban került hozzám, a múlt század kilencvenes éveinek végén, egy osztrák fiatalember akart lapunknak, a Romániai Magyar Szónak kedveskedni vele – azt remélte, hogy jó pénzeket kap majd érte cserében –, elektronikus postán küldte el annak a kapunak a fényképét, amely mögött annyi kelet-európai ábránd és kétely izzott fel, kavargva. A Bécs melletti menekült-tábor bejárata és sima falú, katonás épületének látványa egyszerre vonzott és taszított engem, ha arra gondoltam, hány ismerős és ismeretlen kor- és sors-társam elszivárgásának tranzithelye volt ez a fasoros ligetbe vesző gyűjtőmenhely, ahol a keleti országokból menekültek elvileg kidekkolhatták sorsuk jobbra fordulását.

Az évek teltevel sokszor elővettem ezt a fotót, s rajta keresztül gondolatban csak azért is bemerészkedtem abba a világba, amit én soha életemben nem láttam, nem éltem át, de amelynek a létezéséről igenis tudtam, s amelynek akár magam is lakója lehettem volna, ha nem kötöz magához annyi szállal az a realitás, melynek jól felállított csapdájában éltem és amellyel szembeni tehetetlenségemet hűségnek beállítva, erényként könyveltem el.

Elekes Ferenc most teljesen váratlanul, jó pár évtized eltelte után üzen számomra onnan, az emlékeiből újrateremtett lágerből, tévelygő, illúziókat kergető naiv lelkek társaságában elvegyülve. Mintha megannyi megszállott, szélmalom-rohamozó donkihót adott volna egymásnak találkát Traiskirchenben, hogy kölcsönösen bátorítsák-etessék egymást olyan illúziókkal, amikben talán már maguk sem hittek; ám aki ezt akkor belátta volna, saját vakmerő kalandját kérdőjelezi meg.

A lágerben élő donkihótok közül is kiemelkedik, álmovilágának és erkölcsiségének anakronisztikus tisztaságával egy különös figura, Miroszláv, aki több identitását biztosító több útlevelével, sajátos lágerfilozófiájával és tapasztalatával elérhetővé és értelmessé teszi a donkihótok kényszerű várakozását. Eközben ugyanis mindannyian a hatóságok boldogító igen-jére várnak, hogy megtudhassák végre, milyen új lapot osztott le számukra a láthatatlan sorskovács, s hogy az vajon nyerő lesz-e avagy álmromboló kompromisszum, örök békétlenség, végzetes meg hasonlítás forrása?

Miroszláv különössége nem csak abban áll, hogy rendhagyó árvasága örök váróteremmé változtatta addigi életének valamennyi terét, hanem abban a nagyfokú érzékenységben is, amivel megkísérli kitapogatni kinek-kinek a gyengéjét, és akár a jó orvos, együttérzésével és bölcs tanácsaival sikerül félig meg is gyógyítania a világ huzatos tornácán előszobázó pácienseit. Az itt lézengő, tehetetlenségre ítélt donkihótok lélekben sérülékenyek, bizonytalanok, semmit sem látnak útnak esetleges távlataiból, a folytatásból. Életüknek csupán a kérdőjeleit ismerik, igenlő állításai és határozott tagadásai összemosódnak, elkeverednek. Korábbi életnormáik csődöt mondanak – ők maguk lesznek a kétlábon járó csőd megtestesítői.

Az **Éden Bádenben** e ködös tekintetű sorskeresésnek halkra fogott, bensőséges kamarazenei hangszerelésű zeneműve. Ugyanúgy váltogatják egymást benne a tételek, a motívumok, a variációk, a díszítések, a szinkópák, a crescendók és decrescendók, az ismétlések, akár a dallamok világában. A könyvbeli donkihótok lelke ugyanis zengő hangszernek bizonyul a hontalanság válaszfalán eléjük álló, martalóctempójú sorsfordulatok húrpengető, ideges ujjai alatt.

Az író hangján megszólaló mesélő, maga is gyakorló donkihót, végül, két vállra fektetett szélalmát felismerve, a lágerlétre és -sorsra mond határozott nem-et, ráhibázva a reá váró eshetőségek egyszerű egyenletére: lágerből lágeren át, csakis újabb lágerbe juthat az ember, ha képtelen fölszabadítani önmagát. Ahhoz pedig mindig jobb az otthon, az ólmeleg menedék, amelynek padlóján talán csak szalma van szétterítve, de az mégis maga a maradék remény.

Cseke Gábor

2010. szeptember 18.